

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901 – L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Lluís Abarca i Médico**

FONS: TECLA SALA.

Data: desembre 2002

Entrevistadora: Mireia Mascarell

Duració: Cinta 1: 90 minuts.

Cinta 2: 20 minuts.

Signatura: Ot8

CINTA 1 – CARA A:

... els cognoms, la edat, la procedència, aquestes coses més de dades personals...

Vostè és el senyor Lluís Abarca...

Em dic Lluís Abarca i Médico, vaig néixer a Barcelona al desembre de l'any 20, o sigui, que ara faré 82 anys. Sóc de la Lliga del Biberón, dels més joves que van anar a la guerra, em va tocar anar als 17 anys, al front de Balaguer i després a l'Ebre, i al final per la banda de Lleida, ja fent la retirada em van agafar presoner i em van ferir al mateix temps, em van ferir i després em van agafar presoner, i em van portar al hospital perquè estava ferit. Primer vaig anar a Monzón, després vaig anar a Saragossa, em van portar, vaja, però com a presoner; o sigui, custodiat per la guàrdia civil, custodiat només, eh? I després em van portar a Deusto, que això és Bilbao, i de Deusto vaig anar a un balneari que hi ha a 50 kilòmetres de Deusto que es diu Molinar de Carranza, allà vaig estar 4 mesos, fins que em van refer.

La guerra ja havia acabat, perquè va acabar el primer d'abril i jo encara era allà fins el 13 de maig. El 13 de maig em van deixar sortir, vaig anar cap a casa, i és clar, no tenia feina, allò que es diu: "Ni ofici ni benefici", perquè havia estudiat comerç quan tenia... fins als 16 anys, vaig treballar a l'ajuntament d'aquí durant un any i "pico" com eventual, fins que vaig anar al front, aquell dia mateix vaig deixar de treballar aquí perquè em van enrolar. Vaig anar al front el 28 d'abril de l'any 38.

I després m'he anat arreglant, vaig anar a estudiar dibuix a Llotja, vaig anar a fer la mili a Girona, allà vaig tenir un "destino" molt bo com a cartògraf.. Va morir el meu pare, fill únic, com a fill de vídua em varen donar una llicència indefinida i vaig entrar en una empresa com a delineant, no en aquesta, no en Tecla Sala, en un altra, a l'any 43.

Això vostè encara era solter?

Era solter.

Era solter, i vivia amb els seus pares?

Sí, amb la mare, el pare va morir al 43.

Clar, exacte, el pare ja era mort, perdó. Això en el barri de...

La Torrassa.

A la Torrassa. Sempre ha viscut a la Torrassa.

Encara hi visc ara, al mateix pis. Diferència: que llavors el pis era de lloguer i ara és comprat, l'hem comprat perquè ens van fer una oferta molt bona i vam dir: "Quedem-nos!"

Jo em vaig casar al 71, amb 50 anys amb Carmina Roca i Ricart que era “soprano” lleugera, d’aquí d’Hospitalet Centre, i mira, ens vem conèixer i... Ella és més jove que jo, l’hi porto 14 anys.

I lo del Tecla Sala va venir al 51, i vaig estar fins que van tancar al 79 o 80.

I exactament com va ser que vostè va entra al Tecla Sala, per algun conegut o...?

Sí, en Peiró, Domingo Peiró que era l’administrador, el fill de l’administrador que havien matat, però al fill li van donar el mateix càrrec que havia tingut el pare, era més gran que jo, va morir fa any i mig.

I feia falta un delineant allà, perquè el que havia havia mort i els hi feia falta un delineant, i em va proposar a mi si volia anar, i jo en principi li vaig dir que no, perquè: Jo ja treballo en aquesta empresa i...” “Bueno, però aquí estaràs més bé!” I em va convèncer i vaig treballar aquí 29 anys.

29! Déu n’hi do!

Sí, em vaig jubilar per força perquè van tancar, allò que passa, uns anys de “paro” i després ja ve la jubilació.

I abans d’entrar a la fàbrica... abans d’entrar-hi vostè la fàbrica la coneixia ja de feia temps? Perquè al ser del barri de Hospitalet...

La coneixia, sí, perquè coneixia al Peiró, i resulta que el Peiró era president d’una entitat que es deia Aliança, que feien sardanes i coses d’aquestes, i jo era secretari, o sigui, erem de la junta els dos, i em coneixia, i un dia em va dir: “Escolta, hauries de venir a la fàbrica perquè falta un delineant”. Dic: “No, no em va bé, ja estic bé”. “Escolta, estaràs més bé! Vine un dia i parlaràs amb el gerent”.

I tant em va dir, totes les vegades m’ho va dir per telèfon, que em vaig anar a parlar amb el gerent.

Que era el Solanich en aquell moment, el fill del que havien assassinat?

El Solanich, però el germà de l’alcalde.

El germà del doctor?

Sí, això mateix, també són morts els dos, el doctor fa 4 anys i el seu germà fa potser 8. Vam fer tractes i em vaig quedar.

Vostè al senyor Solanich ja el coneixia també d’abans o el va conèixer...?

Al doctor Solanich el coneixia, a l’altre no, al germà... al gerent, al que em va contractar no, el vaig conèixer llavors, al metge sí el coneixia.

I coneixia altres persones que treballessin a la fàbrica quan vostè va entrar?

Sí, coneixia uns quants, que encara hi ha alguns que encara hi viuen.

Treballadors.

Treballadors i de l’oficina. Aquesta senyora que em diu no la coneixia, perquè anava poc jo al despatx de Casp, allà coneixia 3 o 4 amb els que sí em tractava però a aquesta senyora no la recordo.

No, és que aquesta senyora estava a informàtica, vull dir, que era una cosa també molt concreta.

Sí, segurament que no estava ni al pis aquell, en un altre hi seria.

Estava al “sòtan”.

Al “sòtan”?

Al soterrani.

Al soterrani hi havia magatzem i altres coses, seria aquesta.

Clar. I llavors vostè en quan entra en contacte amb el senyor Solanich a través d'en Peiró, doncs es posen d'acord, i inicia la seva feina. I exactament quines activitats eren les seves com a delineant?

Fer de delineant, construcció i manteniment de la fàbrica, fer dibuixos sobre... : “Aquí hem de fer una “puerta”. Aquí hem de fer una finestra. A aquest pati l’hem de tal...” Lo que sigui, tot això. Inclús un dia vaig dibuixar el camió, un camió Pegaso que van comprar, van dir que l’havia de dibuixar per tenir... posar un remolc, i vaig dibuixar un Pegaso, un camió. “Tuve” que sortir en aquest cas, oi?

I tot el que era... Això que deia de “s’ha de posar una coberta, s’ha de fer això...” Treballava amb algun arquitecte també o...?

No, no.

Vostè sol, o sigui, vostè era el responsable de tot lo que era el disseny dintre de la fàbrica.

I la direcció, amb els paletes... que havien paletes propietat de la fàbrica, l’encarregat vivia aquí al carrer Angulo, al darrera de la ceràmica Serra, aquí vivia l’encarregat dels paletes, un tal Sisco, Francesc Camprohí, o Campreciós, Francesc Campreciós. Va morir també abans de jubilar-se, tenia una malaltia.

Doncs a aquest li deia: “Cisco, hem de fer això”. I ell tenia els seus paletes, manobres, la majoria eren de... havien vingut de Carbonell, que Carbonell era un gran contractista d’obres de Hospitalet, és el que va fer “la iglesia” i moltes coses. Aquests havien sigut treballadors de Carbonell però es van quedar a la fàbrica perquè els interessava més, i tenies manyans, havia servei mecànic, manyeria, amb la fornada havien de tot, havien electricistes i lampistes, havien fusters, tot l’assumpte allà, i hi havien pintors. Tot era de la casa, ara si havia de fer una obra gran feien venir gent de fora, per exemple, assumpte de pintura, el pintor d’allà... era un pintor i un ajudant, per fer cosetes anava bé, ara, si havien de pintar totes les finestres, que hi ha 300, que de tant en tant les pintaven, havien de llogar gent de fora, i llogaven un pintor que es deia Rovira que està al mateix carrer després de l’ajuntament, el deien: “Rovira, hauria de...”

“Se sacaba” de fusteria... a base de més fusteria de la normal... perquè hi havia 3 fusters però tenien molta feina per mantenir bé la fàbrica, doncs anaven a un fuster que es deia Duch, que està aquí al carrer Sant Joan i en Duch venia. O sigui que...

És a dir, que a part del propi personal de manteniment sempre es necessitava més gent perquè eren moltes les tasques de...

Sí, quan sortia una cosa d’aquestes doncs venia més gent. Al Carbonell li demanaven paletes, allavors en comptes de 4 paletes que tenien fixes, venien 3 més de fora perquè havien de fer alguna obra més important. Van fer obres importants allà, que ara les han tirat a terra.

Per exemple, quina obra recorda així la més...

La més important que vaig fer jo va ser l’ampliació del tint i la porteria d’oficines, però això ja no hi és, fa 3 anys ho van enderrocar, ara ja... l’entrada, tot aquell camí ho havia fet jo, i lo que encara queda que vaig fer jo va ser el garatge dels camions, el lloc on hi havia un generador de fuel, per quan no hi havia corrent, que es quedava sense corrent perquè havien molts “cortes”, havien moltes restriccions, el magatzem de bales, les bales

són... bales de cotó que venen d'Egipte o de la India o d'on sigui. Tenen 3 kilos de pes, una bala pesa 300 kilos, no pesen totes iguals, 300, 312, potser 290, i en tenien a prop de mil en aquell magatzem. Vaig posar una grua Portit per poder-les pujar i baixar i col·locar als llocs, perquè arribava un camió amb 30 bales suposem i les numeraven, les marcaven, les posaven el pes i anaven a la pila. Es feien... darrerament hi havia 28.000 pues, o sigui fus, en castellà "husos", i produïen en dos torns, el torn del matí i el torn de la tarda... El torn del matí començava a les 6 i el de la tarda a les 2.

Cada torn què durava, unes 8 hores?

Sí, 8 hores. Després hi havia el torn de nit, que aquest treballava 7, una hora "menos" perquè a la nit treballar "menos" és normal. Eren pocs, eren per preparar coses per l'endemà.

Doncs en dos torns de contínues sortien 25.000 kilos cada setmana de fil. El procés del fil ja sap com va, eh? Primer entra la bala, agafen 10 bales i van agafant el cotó de les 10 bales per barrejar-lo, no tota la bala, un tros; o sigui, posem-ne 5 kilos, això ja ho fan els "matanés"... arrenquen 5 o 6 o 7 kilos de cotó d'una bala i de l'altre, fins a 10, allò va al batà, el batà neteixa, treu totes les impureses, surt la borra, del batà va a les cardes que l'esponjen, de les cardes van a les metxeres, que les metxeres fan una metxa... i les posen en uns "aparatos" alts... De la metxera va a les contínues de filar i fan el fil, de les contínues de filar van a les contínues de retort i les retòrcen, fan dos. Del retort van a les "aspeadores", fan les madeixes, les floques o van a les "novilladores" i fan uns conos de fil, que són 800 grams. Això és el sistema.

I tot el procés quan pot trigar? Desde que les agafa el cotó de les primeres bales fins que surt?

El mateix dia. Va continuat això.

És mecanitzat.

Sí, en dugues plantes... Són tres plantes això, vostè lo coneix, el Tecla Sala?

Sí.

La planta d'abaix, a peu de terra... era quan entraven les bales i feien els batans i les cardes, i al final les metxeres. "Allavors" la metxa la pujaven amb el "montacargues" a l'altra planta, la primera, la segona, allà deixaven les contínues, 28 mil pues. Quan acabaven allà passaven més amunt, allò que se'n diuen les golfes, i allà hi havia les contínues de retort, i d'allà ja anaven al magatzem, "aspeadores i ovilladores", magatzem. I si s'havien de tenyir anaven al tint, tenien el tint allà, a l'altre costat, que jo vaig fer una nau de tint per fer el tint en negre, tot lo que havia d'anar tintat en negre, i lo que era de color estava en un altre que ja estava fet, quan jo vaig entrar l'estaven fent, el va fer en Carbonell... Aquest no, aquest el van fer els paletes de la casa. Era una nau que tenia 16x16x10, amb grua també.

Aquesta és la que vostè va fer o la que ja havia feta?

La que vaig fer.

Ah, que la que havia feta era més petita.

No, més gran.

Ah, era més gran.

Hi havia el laboratori també.

O sigui, entre una cosa i una altra, la fàbrica... o sigui, gent especialista en coses diferents debien haver... o sigui, moltes especialitats, no?

Sí, sí, però totes del fil, clar, perquè hi havia laboratori de tint i laboratori de fil per sapiguer quan es trencava el fil, la força que tenia. El fil l'havíem de "medir" diguessim, "medir" amb un "aparato" que anaves mirant si es trencava el fil: "S'ha trencat a tant. Aquest fil és resistent o no és resistent". Això continuament, eh? Havia un laboratori que treballaven 5 o 6 persones al laboratori, cada dia, la seva feina era aquesta.

La feina de laboratori era una feina de tècnics, o sigui, de gent formada o eren...?

Havien un parell que eren tècnics, els altres eren ajudants, per fer certes coses no calia que fos tècnic.

I en canvi tot el procés aquest que m'ha explicat de totes les plantes, del procés del cotó i tot, tot això eren més aviat dones?

Sí, la majoria eren dones. Van arribar a treballar unes 650 persones, i de dones potser hi havien 500.

O sigui, les dones eren les que feien tot el procés de producció diguem.

De producció, de segons quina producció. Les contínues de filar, dels batans no, els feien els homes, batans i cardes els homes, i quan ho portaven a metxes, llavors dones.

I totes les altres feines de manyà, fuster, lampista...

Eren homes.

Tot eren homes.

Sí.

I als laboratoris?

Als laboratoris eren dones, la majoria, "menos" l'encarregat que era un home. I al laboratori del tint també, eren dones. Al despatx també hi havia barrejat, hi havia 3 o 4 persones i un parell eren dones, i a l'infermeria, l'infermera titular, ATS, perquè el metge passava 2 o 3 cops per setmana... que el metge era el doctor Solanich, perquè li van donar la feina a ell perquè era de la casa, però tenia títol de metge d'empresa.

Ah, s'havia de tenir un títol especial per treballar en una empresa?

Sí.

Ah, no ho sabia això.

Un títol que... com tots els metges serveixen per això doncs l'havia de tenir.

Sí, com una validació diguem.

Això mateix, perquè treballava per 3 o 4 empreses. Treballava també per la Vanguard, i per la Mútua del Tèxtil del carrer Aragó de Barcelona, i anava fent.

I també tenia la seva consulta privada suposo.

Sí, al carrer Balmes. I tenia "seguro", era especialista d'intestins, de intestinal. I va ser alcalde. "Allavors" quan va ser alcalde va perdre clients, perquè tenia més feina aquí que allà, i havia d'anar corrents: "Que tinc presa!" Sempre tenia presa quan era alcalde, estava cansat de ser alcalde i va dir: "Punt de plegar", i va demanar al governador... el governador no volia i al final tant va insistir que va dir: "Bueno", doncs plegui". "Es que perdo diners!" Va perdre molts clients, diu.

I a l'infermeria llavors... o sigui, qui hi havia constantment era una ATS i anava tres cops per setmana, 2 o 3 cops per setmana...

Sí, anava per agafar el torn del matí i el torn de la nit. Potser anava un cop per setmana per fer el matí i un altre el de la nit, a les hores que la gent treballava, perquè els que anaven a visitar-se doncs treballaven, deixaven la feina i anaven a l'infermeria quan havien de visitar-se.

Però era molt habitual que els obrers, les obreres anessin a veure al metge?

Sí, i a més a més la revisió anual que havien de fer amb anàlisis i tot això, i això ho feia l'ATS.

Tenien un laboratori molt montat, el vaig montar jo amb instruccions de Solanich, en un pis... perquè hi havia una casa, la casa que diuen del Molí, perquè va ser el molí paperer quan van inaugurar això, l'any 1855. Allà hi havia tot el manyeria, els del primer pis, la fusteria al segon pis i pisos, 6 pisos, 6 vivendes per gent de la fàbrica, el director, l'administrador, l'encarregat... i quan un va marxar, que se'n va anar a viure fora, aquell pis es va fer servir per infermeria. Vam montar-lo estupendament, perquè el doctor Solanich, com que la casa podia pagar-ho doncs no va regatejar res. Hi havia "rayos" X, hi havia laboratori, hi havia 3 o 4 coses més, assumptes de la vista i tot això, i feien revisions.

Sí, molt bé equipat.

Sí, i la vacuna anti... "anti-variòlica" en aquell temps, també la posaven allà a tots.

I els treballadors suposo que estaven contents de rebre aquest servei.

Molt, sí.

Perquè era habitual que les fàbriques tinguessin...?

Havien de tenir-ho.

Era obligatori?

Sí, ara també ho tenen, eh? Vull dir que no ha canviat, al contrari, potser ho tenen més bé montat ara que fa 50 anys. Ara, que ja ho tenien ben montat, perquè aquí es procuraven fer dos coses, una cosa important era la neteja. Havia una dona a cada planta que no feia res més que netejar el terra amb unes escombres llargues així, un pal amb unes coses, unes aletes que anaven fent així. No quedava res! Net com aquí! Perquè surt molta borra, "bueno" molta, surt borra, si no es neteja en dugues hores, ja està tot brut. Doncs aquella dona no feia res més, eh? A cada això una.

El gerent aquell si passava i ho veia una mica brut ja cridava l'atenció a l'encarregat, que anava al costat seu, passaven visita a les sales com si fos un hospital: "A veure, com van les màquines? A aquesta màquina què li passa?" I si ho veia brut deia: "Escolti'm...!"

Qui era que feia aquesta feina de revisió i control?

El germà del Solanich, Joan Solanich.

O sigui, el que era el gerent, diguem.

Aquest venia 3 cops a la setmana a la tarda. Tenia el despatx a Barcelona, al carrer Casp, i anava un cop o dos a Roda, o sigui, que no parava. Quan anava a Roda es quedava a Roda a dormir, tenia una habitació preparada a la fàbrica, i el sopar, li feien el sopar, no anava a cap restaurant, li feien allà. Arribaven a mitja tarda, feia la feina, sopava, toranava a passar un "rato" més per la d'això, ja havien tancat però ell ho mirava, dormia, a l'endemà encara visitava més i al migdia marxava. Això a Roda.

I aquí venia a les tardes, als matins estava al despatx de Barcelona.

De fàbriques que controlessin ells, diguem, hi havia la de Roda i la d'aquí Hospitalet o n'hi havia alguna més?

No, després quan van fer la fusió, que va ser... la perdició de l'empresa va ser aquesta, perquè quan va morir la mestresa a l'any 73, que la mestresa era rígida però al mateix temps caritativa, o sigui que, se l'estimaven, aquí va fer moltes coses, per això hi ha un carrer que se'n diu Tecla Sala, perquè Tecla Sala... l'escola la va fer, i a Roda va fer una altra escola igual, semblant, allà la van fer filla predilecta i aquí filla de la adoptiva, perquè com que era de Roda era predilecta i aquí no podia ser predilecta perquè no era d'aquí, però era adoptiva. Doncs... va morir l'any 73. A partir de llavors ja va començar a anar malament. Ella, que era una senyora que era gran, 80 i "pico" d'anys, 85, doncs era el puntal. Quan fèiem les reunions la junta de l'empresa, que ens presidia ella, es feia bé tot, va morir, va acabar. Els fills i els néts van començar a estirar i a estirar i a estirar, van haver de fer una fusió amb Intelorce i "allavors" se va passar a Intelorce tot, Hospitalet i Roda, i a més a més van adquirir Llobet Buri de Manlleu, i més endavant encara van agafar una altra fàbrica a Torelló. Jo vaig anar a totes per fer "planos". També vaig anar a una de Igualada i a una altra d'un poble que es diu Roselló de la província de Lleida.

Aquestes ja eren tot empreses que formaven part d'aquesta fusió.

Intelorce. I la que va quedar... aquesta es va salvar encara, és la de Roda, la de Roda continua sent Tecla Sala, o un altre nom però són ells.

Segueix funcionant?

Sí, és la millor fàbrica que tenien, era millor que aquesta, la de Roda era millor que aquesta, era més moderna.

Perquè la senyora Tecla Sala quan van adquirir la fàbrica aquí a Hospitalet, jo havia llegit que ells van portar a part del personal de confiança cap aquí Hospitalet.

Sí.

Vostè recorda que hi havia gent que era de Roda treballant a la fàbrica, a part dels Solanichs?

Sí, jo vaig conèixer un encarregat que era de Roda, era de Gurb, tocant a Roda, entre Vic i Roda, però treballava a Roda, ell i la dona, i li van dir: "Anem a Hospitalet, si voleu venir". I van buscar un pis, per aquí a prop de la fàbrica i van venir aquí, van tenir 3 fills, dels 3 fills dos van treballar a ala fàbrica, un a l'oficina i un altre segon encarregat del tint.

Però vull dir, la gent que va venir de Roda eren gent que van ocupar càrrecs d'encarregats.

Sí, d'encarregats, sí.

No van venir obreres.

No, ja eren encarregats allà o mig encarregats o ajudants d'encarregats, i "allavors" aquí van ser encarregats. He conegut alguns d'aquests.

Era molt habitual que es transmetessin una mica els oficis entre pares i fills, mares i filles, a les famílies?

Sí, havien hagut, sí, bastants, apart d'aquests doncs jo conec també alguns que van ser-ho. El mateix delineant que hi havia abans que jo, que va morir, el seu fill també va entrar a la fàbrica i era encarregat.

I a nivell de les obreres, les que treballaven a les màquines del fil i tot, era normal també que hi hagués després les filles?

Hi havia, sí, sí. No sé quantes perquè no hi portava el control però jo sé: "La meva germana, la meva cosina, tal..." O sigui, que hi havia.

I arrel d'entrar vostè a la fàbrica va ajudar a algú a entrar o va recomanar algú?

Qui, jo?

Sí.

No.

Ningú de la seva família va entrar-hi a treballar ni res, només vostè.

Sí.

L'horari que vostè feia dintre d'aquests tres torns què estava, una mica partit entre matí i tarda o...?

Qui, jo?

Sí, vostè.

Jo normalment anava a hores normals, o sigui, al matí si no tenia molta feina no anava a les 8, anava a les 10, i a la tarda cap allà a les 4. "Allavors" venia el senyor Solanich i parlàvem, cada dia que venia, alguna vegada no, m'encarregava coses: "Com està això? "Em portava un "plano" o: "Aneu aquí i feu aquest pis"... Vaig fer un pis, vaig fer 4 o 5 solucions perquè s'ho mirés ell, ell volia que sortissin dos pisos d'aquell "terreno" i era molt just... "Han de ser dos", i jo vinga... al final li vaig fer dos, i vaig portar les solucions, va dir: "Aquest", i vam fer aquest, que ara ja no hi és, era lo que han tirat.

I llavors a la tarda no tenia hora jo per sortir, igual podia sortir a les 8 que a les 10. Al matí tampoc tenia hora per entrar, i algun diumenge també hi anava si convenia perquè tenia feina: "El dilluns els paletes que tinguin..." I el diumenge hi anava un "rato" si convenia.

És a dir, vostè a càrrec seu, per sota seu, per dir-ho d'una forma més o menys jeràrquica tenia a tots aquests especialistes en fusta, lampisteria...

Tots aquests.

Tots aquests. I per sobre a qui tenia vostè, ja directament el senyor Solanich?

Sí.

Perquè amb Peiró vostè hi tenia tracte?

No, no, en Peiró no té res que veure amb això, era administrador. En Peiró em pagava cada mes la d'això, perquè tenia la caixa ell, l'únic que em feia el Peiró era això, donar-me les pessetes que em corresponia rebre pels treballs fets.

És a dir, que el seu superior era directament el Solanich.

Solanich.

I així, en el mateix nivell que vostè, quina mena d'encarregats o especialistes hi havia?

“Bueno”, hi havia el metge, que era especialista, hi havia un mestre i una mestra, que ensenyaven a llegir i escriure a la gent que no sabien allà al xalet aquell que hi ha, allà hi havia la biblioteca i era on donaven classes. Hi havia classe de labors per les noies que volien fer brodats o lo que sigui, tot això ho feien allà.

I això es feia en horari de feina?

Sí, en hores de feina, les labors no, però llegir i escriure sí, en hores de feina, una hora diguessim cada dos dies o lo que sigui.

I era obligatori o les treballadores hi anaven voluntàries?

No, obligatori no, però s’apunten perquè les agradava. Cobraven igual i aprenien, doncs valia la pena. I després una biblioteca molt gran que prestaven els llibres a la gent, hi havia un bibliotecari, que aquest només estava un parell d’hores cada dia, feia una altra feina, i anava a fer de bibliotecari un parell d’hores, a les hores de canvi de torn, i la gent anava a portar llibres o a agafar-ne.

Què interessant això. Això ho recorda desde que hi va entrar o va ser posterior?

Sí, “bueno”, lo de l’escola ja funcionava, la biblioteca la van fer llavors, quan vaig entrar jo.

I els mestres i el bibliotecari eren d’aquí de Hospitalet o...?

Sí, havia un tal Serrano, que era mestre nacional d’aquí de Hospitalet, i una senyora que vivia a Santa Eulàlia, que aquesta era... estava casada amb un cunyat d’en Peiró, allò de família. Era mestra d’escola i la van col·locar allà.

I les instal·lacions de l’escola i la biblioteca les recorda també, si eren modernes o...?

Ho van fer llavors, sí, mobiliari, llums i tot això.

I de llibres hi havia força...?

Bastants, bastants.

Què era, novel·la...?

Hi havia de tot, novel·la i tècnics i d’altres classes.

Escolti, i dones també anaven a aprendre a llegir i escriure o...?

Sí.

Què interessant això, eh?

Sí. Després hi havia l’economat, cada setmana anaven a buscar un kilo de sucre, una pastilla de sabó i tal, per 9 o 10 pessetes. També hi havia...

Era pels treballadors l’economat?

Pels treballadors, sí.

Qui ho portava l’economat?

Ho portava un senyor que era l’encarregat del magatzem de sortides i al mateix temps feia això. Un tal Creus.

Però això era perquè els treballadors tinguessin diguem, com un supermercat a dintre la fàbrica per comprar per casa?

No, no, cada setmana un lot. No per comprar per casa, tots igual: “Avui toca mongetes... sucre i sabó”, sabó donaven sempre, una pastilla de sabó “Lagarto”, sempre, cada setmana.

Però ho donaven o s’havia de pagar?

No, el venien a un preu tirat, t’ho descomptaven del sou, quan et donaven la nòmina... Llavors les nòmines les donaven en un sobre, no com ara que vas a La Caixa, i eren tantes pessetes “menos” lo que t’havien donat d’això.

I era habitual que la gent utilitzés aquest servei?

Oi i tant, tots.

Perquè sortia molt millor de preu.

Jo també l’utilitzava. Jo també em portava un kilo o lo que sigui, tots. I per Reis feien un regal, roba o lo que sigui.

Com un lot de Nadal.

Això, i per Sant Joan una “verbena”.

Com una “verbena”?

Una revetlla als patis, a la nit, a les 10, amb orxata i Coca-Cola, i amb coca i una mica de ball.

Es parava la producció quan feien la festa?

No, no, aquell dia, en aquell moment ja no... ja no hi havia producció, eren les 10 de la nit de Sant Joan, un dia de festa, la vigília, vaja. Perquè això, el senyor Joan Solanich, doncs com que era el seu sant feia aquest obsequi.

Llavors era el moment en que els treballadors es podien diguem, relacionar fora de la feina, per dir-ho...

Això mateix. I també feien una excursió a l’any pel dia del patró, el patró és el Pare Claret, Sant Antoni Mª Claret. Una excursió en autocar, ens feien pagar 5 pessetes a la setmana per fer l’excursió aquesta. Era una excursió impressionant, amb les 5 pessetes a la setmana que havíem pagat, 52 setmanes o “menos” perquè no començàvem de seguida, potser 45, amb 45 duros no la podies fer... Me’n recordo que una vegada vam fer una, vam anar a l’Escala, a un restaurant que es diu “La Neus”, que era la Neus, allà van menjar llagosta, amb 45 duros autocar i les altres coses, i llagosta no hauria pogut ser. I mira, tot això ho feia la mestressa, anava deixant que es poguessin fer aquestes coses.

Després hi havia una altra cosa també, si hi havia alguna persona necessitada... que necessitava pessetes, l’hi feia un préstec sense interessos, molta gent anaven allà i en Domingo Peiró prenia nota, feia tal, i al cap d’una setmana ho aprovaven a Barcelona, a les centrals de Barcelona, allà on hi havia aquella senyora que vostè diu...

Al carrer Casp.

Al carrer Casp. “Allavors” venia aprovat, li donaven les pessetes i després cada setmana li treien una mica.

Escolti, això de les excursions... però què hi anaven tots els treballadors i totes les treballadores?

No, no, tots no, els que volien.

I quanta gent solia anar a una sortida com la de l'Escala per exemple?

Un parell d'autocars.

Unes 100 i "pico" persones.

O sigui, que si haguessim anat tots haurien sigut 8 autocars. No, hi ha gent que no, encara que s'ho regalis, no.

I anaven sols o portaven a la família?

No, sols. Era pels treballadors.

I això era bo per l'empresa diguem.

Sí, és clar, donava moral.

Moral.

Sí, era així. Va ser una llàstima que anés desapareixen tot, fins que: "Tancada".

Escolti, recorda si aquestes sortides havien portat també que es formessin parelles o així? Ho recorda?

No, no ho recordo, no. Jo crec que no. Jo hi anava sol, no portava la mare, llavors encara no m'havia casat.

I a part de tots aquests espais que vostè em definia tan bé, hi havia vestidors i llocs així també per treballadors?

Sí.

Hi havia algun lloc per menjar o no?

I dutxes.

I dutxes.

Sí, i un lloc per menjar, si portàvem menjar ells podien fer. I una sala amb taules de ping-pong, i escacs, si volíem jugar. I després hi havia una altra sala a la qual les mares que tenien fills que havien de donar el pit ho podien fer allà.

Però que podien portar les criatures?

La criatura l'hi portaven, l'hi portava qui fos, i ella plegava mitja hora abans per tenir temps de donar-li llet al nano, perquè teníem mitja hora per berenar i mitja hora per esmorzar. Doncs aquella tenia una hora, perquè tenia la lactància, l'hi portaven, eh?, la sogra o la mare o la germana o la... l'hi portaven el nano o la nena i la lletava allà en un "puesto" que era per això, podien inclús si l'havien de donar biberó tenien per preparar tot per poguer-ho fer.

I aquell lloc on es podia portar el menjar i menjar, tenia també algun servei de cafeteria o...?

No, cafeteria no hi havia. No recordo haver vist mai, no.

O sigui, què hi havia, taules i cadires per que poguessin seure i esmorzar o berenar?

Sí, i Coca-Coles i tot això també en maquinetes d'aquestes. Café no vaig veure mai, no n'hi havia, vaja. Havien unes fonts per aigua, d'aquestes que sortia permutada i calenta o freda, allò que se'n diu Canaleta.

I tot això, tots aquests serveis, per exemple, em crida l'atenció aquesta consideració per exemple, per la lactància de les mares, o que hi hagués biblioteca, que hi hagués mestres. Això era habitual en aquell moment en altres empreses? A Roda suposo que també devia ser igual o...?

A Roda sí, era igual.

I en altres empreses d'altres propietaris?

Hi havia coses que sí i hi havia coses que no. Era més modernitzada, més social aquí.

I pensa que això té a veure amb el caràcter de la Tecla Sala?

Sí, sí... Va començar a fer... ja desde que va quedar vídua la Tecla Sala se'n va fer càrrec de l'empresa, els fills eren petits però van anar creixent i es quan van fer "T. Sala e hijos". Llavors ho portaven ells però ella portava al davant de tot, presidia les sessions.

Seguint una mica amb lo de... dic per seguir una mica... amb lo de les relacions entre treballadors, en aquests espais comuns es trobaven igual homes que dones, suposo.

Sí.

Les relacions entre homes i dones a dintre de l'empresa era diguem de igualtat en tant que treballadors o vostè nota que hi havia certes...

Home, sempre hi havia algunes cosetes, eh? Allò que passa, un que no és simpàtic a l'altre, aquelles coses no es poden evitar, passa aquí, passa a l'exèrcit, als quarters, passa a les comunitats religioses, a tot arreu que hi ha gent sempre hi ha algú que no té ganes de...

Però això que dèiem per exemple de la jerarquia, utilitzant aquesta paraula, per exemple, entre el fuster i una treballadora de màquina hi havia diferència...?

No, no, en absolut, no.

I en quant a sous, suposo que sí, no?

En quant a sous sí.

Diguem, l'escala més baixa dintre de la fàbrica quina era?

"Bueno", les noies que anaven... joves de 16 anys o així, que començaven a anar a les contínues, allò que diuen: "que portaven banda". Banda vol dir, una banda de contínues, 400 pues. Aquestes eren els sous més baixos.

Perquè són també les més joves, les que encara han d'aprendre, no?

Eren joves, no tenien experiència.

I llavors una mica, vostè que és una persona molt clara explicant-se, segur que m'ho farà entendre ràpid. Quin seria diguem, l'escala jeràrquica dintre de la fàbrica?

Els encarregats són... Ajudants d'encarregat, encarregats i majordoms. El més important majordoms.

El majordom exactament quines funcions tindria?

És encarregat d'encarregats.

Però de majordoms què hi ha, un per planta o...?

Un per torn.

Un per torn.

Un al matí i un a la tarda, prou. Dos.

És a dir, a veure, perquè jo ho entengui, eh? Hi ha les treballadores, per sobre d'elles hi ha un encarregat de secció, suposo, per sobre de l'encarregat de secció hi ha aquest majordom...

No, per sobre d'ell hi ha l'ajudant d'encarregat.

Ah, l'ajudant d'encarregat. Per sobre l'encarregat.

Sí.

Després hi ha el majordom.

El majordom.

I el majordom ja depen directament...

Directament de la direcció, del director.

De direcció, o siui, del senyor Solanich en aquest cas.

No, el director és un altre.

Ah, clar, que el Solanich és el gerent.

El Solanich és gerent.

I el director qui era?

Un tal Martorell.

Que no era d'aquí d'Hospitalet.

Era de Sant Boi. Era un tècnic molt bo, havia treballat a altres fàbriques i va venir aquí abans que jo, i es va jubilar abans que jo també. Va estar uns 30 anys, aquest és el que rebia les ordres directes del gerent, del Joan Solanich, com jo les rebia directes del gerent; o sigui, no depenia del director jo. Això no vol dir que el director em digués: "Escolti'm, m'interessaria..." Li feia al director, però no era el que em podia manar a mi.

I hi havia alguna dona que pogués arribar a ser encarregada?

No en va haver cap.

No en va haver cap.

No, perquè... potser al laboratori del tint, potser hi havia alguna dona que era encarregada, o potser no, no sé, era mig encarregada, al laboratori del tint. I la que era encarregada era la ATS, perquè no tenia cap ajudant ni res al d'això, i si tenia algú era eventual, quan feien anàlisis a lo millor anava algú a ajudar-li, i era també com si fos encarregada, i aquesta depenia directament del metge. El metge a part, com jo, el metge depenia del gerent i jo depenia del gerent, i el director depenia del gerent, i en Peiró també depenia del gerent, Peiró era l'administrador. Erem 4 o 5 o 6 que depeníem del gerent directament, i ningú ens podia interceptar les coses perquè erem directament d'ell.

I l'administrador exactament què feia, feines més de tipus contable i així?

Sí, i fer el setmanal, ho feien aquí, ho feien aquí i demanaven els diners a Barcelona per pagar, se'ns pagava els divendres, el divendres a la tarda i dissabtes al matí.

Cada setmana pagaven?

Cada setmana.

Es pagava per setmana.

Per setmana, sí.

I la gent tenia contractes, això ho recorda vostè?

Sí.

Eren contractes setmanals o eren contractes...?

No, és contracte indefinit.

Indefinit.

Sí, això que fan ara setmanal o X, no es feia llavors.

Sempre es pagava en metàl·lic.

Pagaven en metàl·lic en un sobre, els encarregats pagaven. Els encarregats anaven a buscar els diners amb en Peiró, amb unes capsetes llargues així, anaven tots, i se'n portaven allà a la secció, i anaven pagant a la secció, o anaven les dones allà on tenia el despatxet ell o anava ell a portar-els-hi a la màquina.

I recorda si a mida que la gent s'anava fent gran, anaven canviant-los de seccions que no fossin tan...?

Sí, és possible que a alguns sí.

Perquè clar, si eren contractes indefinits i sent que l'ambient a la fàbrica era bo i hi havia bona relació, suposo que la gent es devia jubilar a la fàbrica, no?

Sí, sí, poca gent marxava.

Clar, m'ho preguntava perquè dic, hi ha certes funcions que una persona jove pot fer millor, però potser quan es fa gran pot haver certa dificultats en maniobrar algun tipus de màquina més específica o...

Sempre li donarien una altra feina. Hi havia altres feines que no havien de fer això.

O sigui, que hi havia un relleu també generacional.

Sí, sí.

Molt interessant. Escolti'm, m'ha cridat molt l'atenció això que m'ha explicat de la casa, que hi havia 6 vivendes.

6 vivendes.

I quina gent hi vivia allà?

El director, l'administrador...

El director, aquest senyor Martorell.

Martorell, l'administrador, Domingo Peiró, que tenia un pis enorme perquè tenia molta canalla, tenia 8 fills, la dona, una cunyada i una minyona, perquè amb tanta gent havien de tenir una senyora que els hi fes coses. Eren 11 en aquest pis, el pis era més petit i va demanar permís al director, al gerent per quedar-se amb 2 més de l'altra costat de la fàbrica i li van fer dos habitacions que eren allà dins de la fàbrica, dins del molí, el que diuen molí ara.

Després hi havia l'encarregat de manyeria, un altre encarregat de retort, i un de la fusteria. Eren encarregats tots els que hi havia allà, encarregats o director o el d'això.

CINTA 1 – CARA B:

... Dos serenos diu.

Dos serenos.

Que vivien allà també els serenos?

Sí, aquests començaven a treballar a les 10 de la nit i plegaven a les 7 del matí, a les 6. Tota la nit, i la seva feina era voltar, voltar per totes les seccions, cada hora o lo que sigui marcar per on havien passat amb un rellotge que portaven. Havia una clau penjada en diferents llocs... era un control conforme havien passat a tal hora. Ho feia un, l'altre es quedava a la porteria, i al dia següent ho feien al revés, i els diumenges feia festa un, la nit del diumenge al dilluns només hi havia un sereno, l'altre feia festa. Així que tenien festa cada 15 dies.

I al matí hi havia porters, el mateix lloc que ocupava el sereno de nit, de dia eren porters, també hi havia dos, un al matí de les 6 a la 1, i un altre de la 1 a... També vivien allà.

Després hi havia un que era el jardiner, que escombrava el pati i cuidava totes les flors i les plantes que hi havia.

O sigui, era com una ciutat diguem, en miniatura.

Sí, sí. Havien bombers.

Com que hi havia bombers?

Tenien unes mangueres i de tant en tant feien un simulacre d'incendi. La seva feina era a la fàbrica, però aquell dia no treballaven a la fàbrica, feien de bombers per si passava "algo" alguna vegada doncs estaven preparats. Hi havien 4.

Déu n'hi do! I els serenos recorda si dormien allà a la fàbrica també?

Sí.

Però vivien amb les famílies?

Sí.

Però no a la mateixa casa que els encarregats.

En un altre que hi havia. I aquest pis que vaig fer jo nou, que hi havien de cabre dos, allà van anar dos serenos, i les altres vivien en un altre lloc.

I qui vivia aquí també... és curiós això, era el xòfer de la mestressa. Tecla Sala tenia un cotxe i un xòfer. El xòfer amb la família seva i el cotxe, els guardaven a la fàbrica. Llavors Tecla Sala deia per telèfon: "Miquel, a les 10 vingui!" I Miquel, que era el xòfer, agafava el cotxe i se n'anava al carrer Casp a buscar la emstressa que volia anar al teatre o a una escola o a on sigui.

I les dones de les persones que... d'aquests senyors encarregats, sereno... dels que vivien allà a les vivendes de la fàbrica, les senyores també treballaven a la fàbrica o...?

Havia alguna que sí. L'altra dia vaig fer una excursió, d'aquestes que es fan de tant en tant, i vaig coincidir amb una senyora que em diu: "El conec a vostè jo. Vostè era de la

fàbrica?” Dic: “Sí”. “Jo sóc la germana del Rill”. “Ah, del Rill, l’encarregat?” “Sí, ja és mort, ja és mort”. “Ja, ja”. Doncs aquesta, era germana de Rill, germana d’un encarregat i treballava a la fàbrica. N’hi havia que sí.

I els nens anaven a l’escola d’allà amb aquells mestres o anaven fora?

No, no, els nens no, aquella escola no era per... era per la gent gran.

Era només per treballadors.

Sí.

Per gent adulta.

Sí.

Déu n’hi do, Déu n’hi do! És que clar, avui en dia costa imaginar-se aquesta vida així, tan tancada dintre d’un espai, no? No, està molt bé. I el tracte que tenia la gent que hi vivia allà amb la resta de treballadors, es veien o no compartien espais comuns, uns estaven a un lloc i els altres...?

La gent, així que plegava a la una i mitja o lo que sigui, marxaven, com a tot arreu. El que nomarxava era jo perquè si tenia feina m’estava fins que l’acabava o la deixava per demà, però els que sortien amb un horari fixe, que tenien que marcar l’hora, ja quan faltaven dos minuts o tres ja miraven de col·locar-se a la cua per marcar i marxar corrents, perquè tenien lo que tenien a casa seva.

Mira, havia un, ajudant d’encarregat, que sortint d’allà se n’anava a un cine a fer 4 hores o 6 com a operador, posava la pel·lícula a la màquina de cine; o sigui, que tenia dos feines, allà anava a les 5 del matí o les 6, plegava a dos quarts de 2 i a les 4 anava al cine a fer això. Tenia una altra feina i la feia.

I les treballadores la majoria eren de l’Hospitalet?

Sí, sí.

I del barri potser.

Més aviat del barri, sí.

Debia haver-hi molta gent.

Sí, els que vivien a Barcelona havien d’anar a peu fins el metro, que no era el metro d’aquí com ara, aquesta estació no la feien servir mai, havien d’anar a Santa Eulàlia.

I de Santa Eulàlia a peu a la fàbrica.

Sí. Jo a vegades venia per la via, jo, segons com, si venia de Barcelona venia per la via. Era més recte que no pujar a la Torrassa i baixar.

Clar. I això que abans parlàvem del metge i tot, recorda si hi havia accidents laborals?

Oh, van haver alguns, van haver... dos o tres van morir. A un el va agafar la politja, la politja quan anaven els “embarrats”, que després ho van treure això, al final no hi havien “embarrats”, cada màquina tenia motor, un motor de 7 cavalls i mig, però al principi, quan jo vaig entrar i molt més, havia un motor de 198 cavalls que feia moure tot un eix tan llarg com la fàbrica, 90... 90 metres d’eix, el feia moure 198 cavalls, i allà anaven enganxades totes les politjes per fer funcionar la d’això del “embarrat”.

Doncs una vegada a un lo va agafar i va anar fins al sostre i va quedar. I l’altre va caure del muntacàrregues. No anaven tancades les portes, li va balancejar el pes que portava en una “carretilla” i va caure. Jo recordo dos.

Però eren coses fortuïtes?

Sí.

Perquè la maquinària tenia algun grau de perillositat diguem?

Els “embarrats” sí que tenien, per això els van treure, al final van posar un motor individual a cada màquina, i es van treure els “embarrats”.

No sé si recorda... en dibuixos que haurà vist, com són, eh? Que es veuen totes les politxes, doncs allò va desaparèixer, ho van treure.

Així desde l'any 51 que va ser quan vostè va entrar, fins que la fàbrica va tancar, es va canviar la maquinària sovint?

No, la maquinària no, era la mateixa. Algunes màquines sí, però normalment era la mateixa, eren unes màquines que es deien “Platt”, amb dos t, que eren angleses, que les havien comprat ja a l'any que van montar la fàbrica, van portar-les a Roda primer i a Roda van posar de noves, perquè Roda la van desmontar tota i van fer-la nova. La fàbrica de Roda era moderna.

A quina època la van fer de nou més o menys?

De l'any 20 al 30.

Abans de la guerra.

Sí.

Llavors les màquines de Roda les van baixar aquí a l'Hospitalet.

Sí, i a més a més aquí ja en tenien, perquè de contínues de filar hi havia 40 de 400 pues i 40 de 300 pues, perquè estaven montades... si la fàbrica... 27 metres de fàbrica... Aquí un “pasillo” que no era central, perquè havia aquí 400 pues i aquí 300, continuant igual, les senyores que portaven... o les noies que portaven banda que deien, se'n cuidaven de les 300 pues d'aquí i de les 600 pues d'allí, de l'altre màquina... i aquí un “pasillo”, un altre, aquí un “pasillo”, un altre i així 40. Doncs feia això, mirava aquí i mirava aquí, això es deia portar banda, una banda i una altra banda, i altre ja era una altra senyora, una altra banda i una altra banda, les contínues això, cada contínua, cada d'això... cada fus, cada “huso” en castellà... De l'eix d'un “huso” a l'eix de l'altre 3 “pulgadas”, allà tot es contava per “pulgadas”, no per centímetres.

Quant és una “pulgada”? Perquè jo ara no sé...

2,6... Ja no me'n recordo, 2'6, 4 i “pico” centímetres, 2 centímetres i mig, una mica més.

És a dir, que hi havia uns 7 centímetres entre una i una altre.

Sí, sí.

Aproximadament, 7, 8.

2'6 o així, o sigui 2x3 seran... uns 8 sí, però no es compta per centímetres, és per “pulgadas” l'assumpte de... com al mar compten per milles i nussos, no compten per kilòmetres.

I per què deu ser això, per potser influència anglesa, que la maquinària venia tota d'Anglaterra?

M'imagino, però es continua mantenint, avui en dia si vas a filatura “pulgadas”.

Escolti, una altra cosa, ara no té res a veure. En quant a l'indumentària...

Ah, sí, ens donaven roba.

Els hi donaven roba?

Sí.

Per treballar.

Sí, i aquesta roba el dissabte l'havíem de deixar en una dependència i el dilluns ens donaven una altra vegada roba.

Perquè dissabtes treballava.

Mana?

Dissabtes treballava.

Sí.

El matí o tot el dia?

No, tot el dia no, fèiem 4 hores el dissabte. El torn del matí començava a la mateixa hora, a les 6, però no plegava a la 1 i mitja, plegava a les 10, i a les 10 entrava el de la tarda, que havia d'entrar a la 1 i mitja, entrava a les 10 i plegava a les 2.

O sigui, era el torn reduït, eren reduïts.

A la tarda no hi havia res. A la tarda moltes vegades anava jo, perquè estava tranquil, no hi havia res, i si tenia que fer alguna cosa que m'interessava, prendre mides o lo que sigui, anava. Jo ja he dit, no tenia hores allà.

Perquè clar, suposo que durant el dia el soroll que hi havia a la fàbrica era...

Sí, fort.

Debia ser difícil concentrar-se per fer la feina que vostè precisava.

Sí, jo em penso que m'he tornat una mica sord per culpa de les màquines, perquè anaves allà, parlaves amb l'encarregat: "Encarregat...!" "Esperi, anem a fora..." I anàvem fora de la fàbrica, fora de l'andana, allà no feia tant de soroll i parlàvem més bé.

Molt bé. I això de l'indumentària, els encarregats també hi tenien una indumentària diferent de la dels treballadors?

No, la diferència venia en el color de les inicials, unes inicials que feien així.

Perquè què era, una bata el que portaven?

No, no, una granota.

Ah, una granota, els homes això.

Sí, i les dones bata.

Les dones bata.

Unes bates amb una T i una S aquí, així...

Ah, sí, el símbol de la Tecla Sala, sí, sí, que la S va sobre de la T, sí, sí, l'he vist això.

Els dels càrrecs superiors ho portaven això en daurat.

Les lletres en dorat.

El gerent, quan qarribava allà es treia l'americana i es posava una americana, els pantalons no se'ls treia, no portava granota, però el d'això sí, el director sí, amb granota.

O sigui, el gerent no portava granota.

No, es posava una americana blava, igual que la granota, de la mateixa roba però només l'americana.

Sí, i en canvi el director...

Sí.

I l'administrador tampoc portava granota.

No, aquests no, en el despatx de paísà. Això, els primers ho portaven en daurat, els encarregats ho portaven... en verd, i els altres en vermell. Aquesta era la diferència.

Això és lo que marcava diguem la secció o la jerarquia que tenies a dintre de la fàbrica.

Sí.

I les dones, totes per tant portaven la bata amb les sigles en vermell.

Sí. I llavors l'haviem de deixar la bata o lo que sigui... portava un número i era el seu, allà en un lloc que era bugaderia, i el dilluns quan arribaven els hi donaven una muda nova, però la seva, eh? Ja estaven preparades en uns prestatges amb números, erem 600 i "pico"... ja els hi portaven... i aquella que havíem dur el dissabte la rentaven.

A la fàbrica o la portaven a fora?

A la fàbrica, havien 4 persones dedicades a això, i repasaven els botons o lo que sigui, cosien els botons, o sigui, que els hi donaven que estaven en condicions, i quan es feia vell ho llançaven, els donaven perquè estiguessin en condicions.

És a dir, el dia diguem d'una treballadora convencional, o sigui, normal, seria arribar a la fàbrica... Fixava en algun lloc? Com ho feien per fixar?

Sí, en un rellotge amb una fixa.

Posaven la fixa. Si era dilluns passava a buscar la indumentària per tota la setmana i se n'anaven als vestuaris.

Sí.

Allà es deixava la xaqueta, lo que portés... Que hi havia algunes caselles per cada treballador per deixar bolso i tot això amb clau.

Sí, sí.

Es posaven la bata i se n'anaven a treballar.

Sí.

Tenia aquesta mitja hora per esmorzar o berenar, depen si era el torn de matí o tarda...

Sí, que no es treien la bata ni res perquè no calia, algunes inclús sotien, anaven a casa seva a berenar, si vivien al davant no els hi feia, dos minuts, i anaven amb la bata.

Molt bé, i en quant a l'evolució diguem, d'una treballadora que ha entrat fent la contínua que vostè m'explicava, amb 16, 17 anys, i va canviant una mica la seva

activitat perquè va agafant experiència, suposo que també se liu va fent una millora de contracte, no?

Sí, augments de sou.

Perquè els augments de sou, no sé si això vostè ho sabrà, si ho recorda, si anava en funció de que cada any es revisava el sou a tothom o anava en relació a l'evolució en l'activitat que un feia dintre la fàbrica.

No, anava amb això, no cada any... “bienes”, doncs aquesta senyora té el soumés 3 “bienes”, guanya més que la que no té “bienes”.

I la visió que vostè té de la nau central, per exemple, la planta baixa quan entra?

Impressionant.

Impressionant. Quantes dones podrien haver-hi?

... Les de les contínues? Doncs compti 80 contínues... banda i banda, doncs 80 dones, més la raconera que en diuen, que era la que se'n cuidava de triar el cotó que sortia de les màquines que portaven aquells... i dos o tres més per la neteja, unes 85 cada torn, dos torns, 170.

170, i després multiplicar-ho per dugues plantes més encara.

Sí.

Més tota aquesta gent que hi havia, o sigui, lo que vostè deia, unes 600.

600 i “pico”.

Déu n'hi do! I les edats més o menys eren...

“Bueno”, això miraven l'edat corresponent.

Més o menys quina era l'edat, els 60 i “picop”, 70?

No sé a quina edat, 65, és possible.

I es podia començar a treballar a partir dels 16.

Mana?

Als 16 començaven a treballar.

Sí, quan podien, quan la llei els hi permetia.

I les relacions que hi havia entre les obreres per exemple, i l'encarregat, era una relació de respecte...?

O de burleta.

Ah, sí?

Sí, de... A lo millor li deien: “Escolta, tú...!” Depen, o de burleta, ja dic.

I quan la treballadora tenia algun problema havia d'anar primer a l'encarregat, l'encarregat anava al... “Bueno”, clar, l'ajudant d'encarregat anava a l'encarregat i així se seguia tota la jerarquia sempre?

Això.

És a dir, que entre la treballadora per dir-ho així, i el gerent o el director o vostè diguem, no hi havia un moment de...

No, jo res, jo no tenia tracte amb ningú, amb ningú de les 3 sales, tenia tracte amb el paleta, amb el fuster i amb aquests, amb els mecànics, més aviat amb l'encarregat anava, o sigui, el Cisco. Aquest era una bellíssima persona, i em va sapiguer greu quan va morir. Me'n recordo... jo portava el cotxe allà, le deixava el cotxe, un 600 que tenia jo, li vaig demanar permís al senyor Solanich per deixar-lo: "Sí, sí, deixi'l", al pati, doncs el deixava sempre a un raconet del pati, i una vegada va començar a ploure fort i li vaig telefonar, perquè no era aquí jo, era a un altre lloc: "Escolti, Cisco, hauria de tapar-me el cotxe". I me'l va tapar, però tan tapat, amb cordes i què sé jo, que em va fer gràcia. Me'l va tapar, que la feina que vaig tenir per destapar-lo!

Ja, ja, o sigui, va fer bé la feina que li va demanar.

Oi, i tant!

Escolti, i en aquestes ocasions extraordinàries de Sant Joan, que feien aquesta revetlla, també hi anava qui volia o normalment anaven tots els treballadors a aquesta celebració?

No anaven gaire, no.

I també sense família.

No, amb família.

Aquí amb família.

Però no anaven gaire, perquè tenien compromisos en altres puestos i no. Més aviat els que vivien a la fàbrica. Jo també hi anva.

Vostè hi anava.

Sí, amb la meva mare.

En aquest cas portava algú de la família.

Sí.

I què feien, sopar?

No, no, coca i orxata i coses d'aquestes, i... tiràvem uns quants coets.

Escolti, i recorda si la senyora Tecla Sala anava molt sovint a la fàbrica?

No, mai.

Mai?

Una vegada la vaig veure i prou! Jo a la Tecla Sala, la mestressa només la vaig veure 3 vegades en els 28 anys, una a la fàbrica, una altra a Barcelona i una altra a l'ajuntament de l'Hospitalet, el dia que li van fer el homenatge aquí.

I quina imatge va tenir quan la va conèixer?

Quants anys tenia?

No. Quina imatge va tenir d'ella quan la va conèixer, perquè tothom parla d'una persona doncs molt preocupada pels altres...

La vaig veure així, una senyora que... sí, això mateix, preocupada, i que... tafañera, que volia sapiguer-ho tot. Aquí a l'ajuntament me'n recordo que no va pujar a dalt, es va quedar abaix, on hi havia la guàrdia urbana, perquè no volia pujar escales i no havia manera de fer l'intent de que era a dalt que havíem de fer l'acte, i "bueno", va pujar.

I els fills els recorda haver-los vist a la fàbrica?

El pis de què?

Els fills, els fills de la Tecla Sala.

Sí, dos, en Rosendo i en Pau.

Que eren els dos que feien...

Sí, les altres eren filles, una casada amb el doctor Castella i les altres no sé.

I els fills quina categoria professional tenien a dintre de l'empresa? Eren els amos?

Sí, això. Sí, el gerent era en Solanich, i aquests eren per sobre del gerent, els amos.

Però no hi anaven a la fàbrica gaire.

Molt poques vegades. Alguna vegada hi anava en Rosendo, molt poques vegades. Aquest don Rosendo va ser un dels 5 o 6 que van iniciar el "Omnium Cultural".

Això ho he llegit que vostè ho va escriure en aquell escrit.

I "aquestos" tenien pessetes, van comprar el Teatre Romea entre 5 o 6, perquè el Teatre Romea desapareixia, havien de tirar-ho a terra perquè no rendia. Havien fet cine i tampoc anava bé, i llavors "Omnium Cultural" se'l va quedar i les pessetes van sortir d'en Rosendo Riera i d'altres.

Déu n'hi do. Escolti, i en quant a això que parlàvem abans també del... que abans m'havia comentat de regals, que cada any per Nadal a cada treballador se li donava...

No, per Nadal no, per Reis.

O per Reis, i després quan un treballador o treballadora es casava per exemple, o tenia fills també era habitual fer regals?

No ho recordo. Li donarien els dies corresponents per... que corresponen per quan et cases o lo que sigui. No, no recordo.

Ara passem a un altre tema, no? En quant a sindicats i moviments de treballadors, a dintre la fàbrica hi havia algun sindicat?

Havia consell de... d'empresa, com es diu? Comité d'empresa.

I qui hi havia al comité? Eren homes, dones...?

Hi havia de tot, inclús hi havia un que no treballava a la fàbrica però venia, perquè havia de ser de fora o no sé què. Feien les seves reunions allà.

I què feia aquest comité? Ho recorda?

Sí, controlar, lo que fan els comitès d'empresa, controlar i dir: "Aquí falta això" o "aquest mes..." Anomalies que podien haver, aquí no intervenia el solanich, aquí intervenia el Peiró.

I recorda si hi havia tensions o així, o havia hagut moments de conflictes?

Va haver alguna cosa, sí, però no gaire, no, algun conflicte va haver-hi. Jo no sé, jo tampoc no entrava en això.

Perquè clar, el moment en que vostè va estar a la fàbrica també va coincidir una part en el moment de la transició i l'entrada de la democràcia, no?

Sí, al final sí.

Al final suposo que aquest clima extern es devia també reflexar.

Sí, llavors van començar a tancar i debien de fer tracte de treballador en treballador per veure lo que donaven d'indemnització. "Allavors" va ser això, però va coincidir amb la tancada de la fàbrica, perquè la fàbrica semblava que no tancaria tan depressa, se'n portava material, maquinària, precisament havien arribat unes màquines automàtiques no feia gaire i les van tornar a treure, se les van endur a Roda, i altres a Manlleu i aquí van començar a treure, semblava que no havia d'anar tan depressa, ens vem quedar que no hi havia res.

I malauradament no podré entrevistar al senyor Peiró, però com vostè el va conèixer bastant i tot, suposo que en algun moment li deuria explicar una mica què és el que va passar durant la guerra civil, no?, a la fàbrica.

"Bueno", vam saber lo del seu pare i lo del pare d'en Solanich, "allavors" va ser col·lectivitzada, ell no hi era, ell era jove, eh? Ell tenia un any i mig menys que jo, i Solanich sí que era més gran, però van desaparèixer del mapa. Aquella no era Tecla Sala, era una fàbrica amb un encarregat, amb un director diferent que van portar els partits polítics i anaven fent, treballaven però... i les treballadores eren les mateixes més o "menos", però les jerarquies no eren les mateixes. No van tornar fins després de la guerra, quan va acabar.

Perquè vostè quan va entrar als anys 50, diguem el clima era ja un...

Sí.

De tranquil·litat, no?, vull dir, no hi havia...

De molta producció, molta, i restriccions.

Ah, això que deia dels talls de llum, de les restriccions.

Sí, teníem una màquina, una Diesel enorme, la burra, que aquesta compensava bona part de lo que no podíem rebre de la companyia perquè no podien. Ha de comptar que el consum d'electricitat era... Venia un cable que ens venia pel Torrent Gornal desde la fàbrica de vidre "La Esmeralda", que és a prop de l'ermita, per allà tocant a la via, un cable per sota, dos transformadors, teníem dos transformadors, que precisament havia un abans i jo vaig montar una sala amb dos transformadors. Cada transformador donava 250 mil kilovats cada mes, o sigui, gastàvem mig milió de kilovats cada mes de força, a part de la llum. És molt, eh?

Si ens fallava això, havíem de posar en marxa la burra, es posava, en deu minuts la posàvem, que hi havia un xoc "pa-pa-pa-pa-pa", un soroll espantós. Tenia una sala pròpia per ella sola.

I a part d'aquestes restriccions de llum diguem, hi havia també problemes de adquirir certs recursos?

Sí.

Perquè el material els hi venia tot d'Egipte em deia, no?, la materia prima diguem?

No... "Bueno", sí, de Pakistan, això mateix, i d'Amèrica, la part de Sud-Amèrica.

Recordes...? Argentina... quins països?

No, més aviat Venezuela o "algo" així.

Ah, per la zona alta.

Sí, arribaven camions amb 10 tonelades... Has de comptar que eren 30 hores cada dia més o “menos”.

Clar, també devia haver transportistes a la fàbrica.

Tenien dos camions.

Que anaven al port a buscar material.

No, aquest ens ho portava l'HERP, un transportista molt important que hi havia a Santa Eulàlia, que també ha desaparegut.

Aquest HERP no s'havia dedicat potser la seva família antigament també a fer coses de tintures?

Que jo sàpiga no. La seva família... el besavi d'aquests HERP que hi ha ara.... “Bueno”, que no hi són ja... feia de carreter, sempre ha fet transports, i aquest ens feia el transport del port aquí de les bales de cotó. Els camions de la casa no anaven a fer això, anaven a portar fil ja fet. Havia un que cada dia anava a Roda, cada dia, per portar fil tintat, perquè a Roda no tenien tint, és molt important, molt moderna però no hi ha tint allà, el tint el feien aquí, i el camió anava a buscar cotó de Roda, aquí el tintaven i se'l tornava a portar... i el “reparto” als clients, tot això ho feien aquests dos camions, hi havia dos camions.

Però llavors ni a Roda ni aquí a l'Hospitalet no es feia producte acabat, només es feia fil.

Fil, res de roba. Ja ho deia sempre el senyor Solanich: “Nosaltres som filaters, no teixidors”.

Es que aquesta senyora que vaig entrevistar ahir, m'explicava: “Encara tinc tovalloles que eren fetes amb el material de la fàbrica, perquè en alguna ocasió ens havien regalat tovalloles”.

Això, per Reis, es que per Reis no regalaven menjar, regalaven tovalloles, llençols o alguna coseta d'aquestes.

I no recorda pas quines empreses feien el producte final?

No, no, ens hi portaven el fil aquí perquè fessin tovalloles i els hi feien, no sé qui ho feia.

Escolti, i la relació amb l'ajuntament? És a dir, per exemple, a nivell de permisos, vostè que era l'encarregat, o sigui, el tècnic a tota la part de delineació i afectat per tant per la part d'arquitectura, modificacions... Tot això s'havia de demanar permisos a l'ajuntament?

No.

No, és a dir que vostè no feia també les feines diguem de posar-se en contacte amb l'arquitecte municipal per res.

Havia de ser... per res sí, si hi ha “fachada” sí, però l'interior que és lo que fèiem no, i si havia de firmar un arquitecte doncs firmava “fulano” el que havia fet jo, aquell “plano” constava que l'havia fet ell, l'arquitecte, que l'havia fet jo però firmava l'arquitecte o l'enginyer. Ens ho feien més aviat Tomas Sala això, les firmes aquestes, una casa que té aquí al costat de la Remunta, un magatzem, Tomas. Aquesta casa ens feia, quan es tractava d'una cosa que es tenia que presentar, ho firmaven ells encara que l'hagués fet jo.

Però només era per qüestions de façana doncs, que un havia de demanar permís a l'ajuntament.

Lo que fos a fora, sí, façana.

Dintre de la fàbrica no.

Quan van obrir el carrer Alps, que ara se'n diu Tarradelles, aquell "terreno" era de Tecla Sala, li van confiscar diguessim, li van comprar però a preu "barato", i vaig fer jo els "planos" perquè era exterior.

Clar, i recorda si tenien vostès contactes amb altres fàbriques d'aquí de l'Hospitalet o...?

Sí.

Quina mena de contacte?

Més aviat reunió de directors d'una fàbrica i de l'altra. Es reunien de tant en tant, amb Trinxet, aquell de Santa Eulàlia, com se'n deia? Rifà...

Amb Vilumara també?

No, Vilumara era una altra cosa. Vilumara era seda, no era fil.

Ah, anaven en dos rams diferents.

Fil sí, però fil de seda. Més aviat aquest, Rifà i Trinxet i Can Salat.

I per què eren aquestes reunions?

Reunions entre els directors, per veure unes millores que volien fer o lo que sigui, perquè al final van montar un economat. L'economat de Tecla Sala, quan van fer les obres al Torrent Gornal el van treure, i es va fer un economat a Santa Eulàlia de totes les...

Ah, un economat comú. Llavors els treballadors i treballadores que volien adquirir coses de l'economat havien d'anar a Santa Eulàlia.

Sí.

I on era de Santa Eulàlia? Ho recorda?

Sí, per allà a prop del carrilet, en un carrer d'aquells... Angel Guimerà o un altre, però a prop del carrilet. No me'n recordo ben bé quin carrer era.

Tenia algun nom en especial aquest...?

Economat del tèxtil de Hospitalet.

Ah, ja ho miraré, em sembla interessant això.

Sí, però també va desaparèixer.

Quants anys va durar això?

No gaire, poc, poc, es que ja no calia economats, això quan havia restriccions, quan no trobaves lo que volies a les botigues perquè no hi era, doncs allà sí que podia ser-hi i més "barato".

Perquè clar, fent això del canvi... clar, que amb el temps tot va canviant, la ciutat va canviant, el tipus de gent també... A partir dels anys 60, amb la gran arribada que va haver aquí a Hospitalet de gent de fora de Catalunya principalment, a la fàbrica es va notar un increment de treballadores de fora de...?

No, no gaire, no. No, perquè no augmentava la gent, alguns sí que serien dels que van venir però no gaire, eren pocs, eren els mateixos d'abans, gent d'Hospitalet i gent de Roda al principi, després ja els de Roda res perquè ja va anar desapareixent.

I això que deia abans dels sindicats, que vostè m'ha dit que feien aquestes reunions comuns els directius de diferents empreses, amb el comitè d'empresa sap vostè si passava el mateix, que hi havia aquesta comunicació amb altres empreses?

Em penso que era individual, era per aquesta empresa sola, cada empresa tenia el seu comitè.

I en quant a les relacions jeràrquiques a dintre de la fàbrica, vostè va notar algun canvi també en l'evolució del temps de quan més s'aproximava el final del franquisme i l'arribada de la transició i tot això, algun canvi o no, perquè la gent era la mateixa potser, no?

La mateixa.

“Bueno”, llavors m'ha agradat molt això que m'explicava de les excursions, aquesta revetlla de Sant Joan, aquest cas de...

Del regal de Reis.

Del regal de Reis, aquestes cosetes... Hi havia altres ocasions en que la gent pogués fer vida diguem de relació, vida social...?

No, no, no hi havia res més, era això, la revetlla de Sant Joan, i els que volien venir.

Perquè quan un es jubilava també li feien algun regal?

Jo no tinc record de que fessin res, el podien fer un regal els treballadors, entre ells, comprar-li alguna cosa d'homenatge o lo que sigui. Jo vaig fer un diploma, un pergamí pel director quan es va jubilar, el Martorell, perquè em van demanar que ho fes i ho vaig fer jo, però no...

I quina era la relació de la fàbrica amb el barri, amb el seu entorn?

Depen, al principi molt bona, al final no tan bona, perquè el carrer Terra Baixa tot eren casetes petites i la majoria treballaven a la fàbrica, però després van deixar construir altura i va venir gent que no era de la fàbrica ni coneixien la fàbrica, i els hi feia nosa tot, el soroll, les volves negres del tint que sortien, que els hi embrutaven els llençols que havien posat a secar a les galeries, van venir denúncies... tot.

Perquè feia olor també? El tint provocava una pudor...?

Provocava una pudor, però ningú deia res, fins que al final aquests nous que van venir, aquests sí que van dir “algo”.

Aquests nous vol dir aquests immigrants arribats als 60.

Sí, no, immigrants i gent que van ocupar aquests pisos. És lo mateix que passava amb La Farga, que La Farga tota la vida funcionant i quan van començar a fer cases a Isabel la Catòlica ja van protestar, ja van dir: “¡Que nos ahogan!” I la van treure.

I a aquest conflictes què feia la gent? Feia denúncies a l'ajuntament?

Sí, venien allà a parlar amb el director, el director se'ls treia de sobre com podia, “allavors” s'anaven a un altre lloc.

I vostè recorda que al barri va haver-hi moments de conflicte per la fàbrica doncs?

Al final sí, al final ja, quan ja anaven a tancar.

Perquè per altra banda havien molts treballadors de la fàbrica que vivien al barri.

Els treballadors no deien res perquè treballaven allà, però es que després ja no havien tants treballadors, era gent que havia vingut de fora i la fàbrica els hi feia nosa, com els hi feia nosa aquesta que he dit, La Farga.

I quina importància... vostè que és una persona a més a més que abans d'haver sigut el delineant de la fàbrica Tecla Sala, doncs s'ha dedicat durant molts anys a estudiar també la ciutat i la història i tot el que ha anat passat... Vostè com creu que va ser viscut pel barri el fet de tenir aquesta fàbrica, és a dir, la importància que ha tingut el Tecla Sala dintre del barri i dintre de l'Hospitalet, i després el seu procés diguem de canvi, per dir-ho així, de desaparició de l'activitat productiva i de canvi ara a una activitat de tipus cultural.

És lo millor que ha pogut passar, això de que ara sigui d'activitat cultural, perquè jo no ho veia així, jo ho veia més malament. Ara està "estupendo", ara no està malament, està bé. Jo ho veia malament. Jo inclús la veia enderrocada la fàbrica, i em sabia greu, no és que l'hagués fet jo, perquè la van construir a l'any 80 del segle XIX però li tenia "cariño", i al "menos" l'han salvat. És una fàbrica sòlida, eh? Amb parets de 60 en alguns llocs i de 45, amb unes vigues impressionants, i envigat de ferro. Això ja al 1880, que "allavors" el ferro gairebé no es feia servir.

El molí, que és del 55, és de fusta, i 25 anys més tard, al 80 és de ferro, o sigui, que era una novetat. I em va alegrar molt de que se la quedés l'ajuntament i que fessi lo que han fet, amb això hem guanyat. M'ha sapigut greu que tiressin a terra una part de lo que he fet jo però s'havia de fer perquè ha de ser així. Hem guanyat uns jardins que queden molt bé, i les sales he anat 3 o 4 vegades a mirar-les, són ben fetes, eh? Es veu bé, s'ha mantingut bé, així com en Trinxet ha anat a terra, que em sap greu però no tenia res que veure amb en Trinxet, no he entrat mai al Trinxet jo, però ha anat a terra. Ja ha vist com ha quedat, s'ha quedat un tros, aquell que era... no sé com li diuen, un annex del Trinxet. Aquí no, aquí van tirar un tros també però... aquell que havia fet jo, però lo altre no s'ha tirat i la fàbrica es mantén i el xalet aquell on hi havia la biblioteca també es mantén, i a més a més hi ha jardins.

Perquè a part del Tecla Sala quines diria vostè que han sigut les fàbriques més potents de l'Hospitalet en la seva història?

De filatura o d'altres coses?

Lo que vulgui.

Han hagut bòviles importants, bòviles varies, 3 o 4 importants, la de ????, la del Torrent del Capó, que era ????, després La Farga, La Farga era una... en fi, ara La Farga està a un poble d'aquí, "Altos Hornos de Catalunya", com se digui, està abans de Martorell, no sé quin poble és, he passat amb el cotxe... I... aquestes fàbriques i les de vidre, de fàbriques de vidre aquí han hagut 7 o 8 i no n'hi ha cap.

I del ram del tèxtil les més importants?

Es que del tèxtil, jo no sé si en això... feien teixit, al Trinxet, potser sí, sí que feien, sí, doncs Trinxet.

Trinxet.

Trinxet era molt important.

Perquè Vilumara no...

Vilumara és una altra cosa, era seda. Sí, també era important, és gran, és un “terreno” que té molta extensió.

Escolti, senyor Abarca, ja una mica per acabar, expliqui'm una mica així com a vostè li sembli que és millor perquè es pugui entendre per gent que no sàpiga res, exactament com es produeix tot el procés de tancament de la fàbrica Tecla Sala. Quan s'inicia diguem... Quan es comencen a veure problemes? Quan es comença a detectar que la cosa ja no rutlla, com funciona?

Així que va morir donya Tecla.

Al 73?

Al 74-75. És el mateix any de la transició però no té res que veure. “Allavors”, que van fer tractes amb Iber... aquell que he dit abans... Intelorçe, “allavors” va anar malament ja, van començar a treure coses, posar les oficines al carrer Tuset de Barcelona, i tot va anar a parar allà. Jo també vaig treballar per ells, vaig treballar 2 o 3 anys per Intelorçe... i van començar a parar màquines i a desfer-se del personal.

Però per què es fa la fússió amb Intelorçe? Vull dir, hi havia una “devallada” en la producció o...

Es veu que sí, van trobar que Intelorçe els hi donava la mà, però al final no va sortir bé això.

I la decisió qui la va prendre, el Rosend i el Pau?

Sí, és clar.

Perquè ells, diguem, eren bons gestors de la fàbrica com la seva mare, o era la cosa ja...?

Sí, no, eren bons, perquè havien après, però van veure que anava millor això. Si donya Tecla hagués continuat vivint no es fa això, hauria durat més la fàbrica, però els fills i néts tenen carreres a part i els interessa més viure tranquilament sense fàbrica i amb molt milions a la butxaca. S'ha venut tot, també la casa del carrer Casp la van vendre, és de la Generalitat ara, ara ja està el departament de justícia, i era una casa estupenda. El pis de donya tecla tenia 400 metres quadrats, el últim pis, amb ascensor directe, abaix el porter, quan s'informava de que anaves per telèfon, posava l'ascensor i pujaves i arribaves al pis. Una cosa estupenda, la va fer un arquitecte molt bo, en Folguera, el que havia fet part del Poble Espanyol de Montjuich. I tenia una finca impressionant a Rupit...

CINTA 2 – CARA A:

... els debien tenir empleats en una altra cosa.

D'acord. Llavors el Rosend i el Pau decideixen fer una fusió amb Intelorçe, que aquesta empresa diguem, és una empresa que gestiona altres empreses.

És una empresa nacional que té altres coses, són d'allà de... a Jaén tenen una fàbrica important, i a Málaga.

Llavors a nivell de la fàbrica com afecta aquesta fusió? Què nota diguem, el treballador de peu què nota en el moment que hi ha la fusió?

Malament, malament.

Perquè en el moment de la fusió devalla també la producció?

Sí. El treballador de peu veu que s'acaba això, com ho vaig veure jo, jo pensava quedar-me fins que em jubilés, doncs no va poder ser. Vem rebre indemnitzacions, alguns un "empleo" diferent, però miri, ara l'explicaré un cas, un mecànic ajustador molt bo que hi havia aquí a la fàbrica, quan van començar a fer el tancament li van dir: "Tantes pessetes o si no et donarem un "empleo" de porter a la casa Tecla Sala del carrer Casp, perquè el porter es va jubilar. Posa't tu si t'agrada". L'home va pensar: "Bueno, sí, vaig". I va anar a treballar allà de porter. Al cap de 3 o 4 anys aquella casa la compra la Caixa de Pensions, amb personal i tot, aquell senyor va passar de ser empleat de Tecla Sala a ser empleat de la Caixa de Pensions. Va i es jubila, li toca, impressionant, té una jubilació magnífica, com si tota la vida hagués treballat per la Caixa de Pensions. Aquest va guanyar.

Sí, sí, aquest va sortir guanyant, però suposo que no era el que va passar amb la majoria dels casos.

Sí, van haver uns quants així però la majoria doncs es van portar les pessetes que van donar i ja.

Intelorce va donar la possibilitat a alguns treballadors de desplaçar-se a altres fàbriques?

És possible, és possible que sí, però és molt freda, una empresa així com Intelorce és molt freda, no hi ha el caliu que hi havia a la Tecla Sala. Jo he anat... bastantes vegades vaig haver d'anar i era fred, gaire bé ni et coneixien, les oficines que van montar al carrer Tuset, un pis impresionant, vaig anar algunes vegades perquè vaig treballar també per Intelorce, lo de torelló és Intelorce...

Perquè vostè per Intelorce... o sigui, quan s'acaba la feina a la fàbrica diu que segueix treballant per Intelorce i segueix fent feines de delineant en diverses fàbriques?

Sí, he fet lo mateix.

Sempre del ram tèxtil per això?

Eh?

Sempre del ram tèxtil les empreses per les que treballava?

No, no, totes d'Intelorce, sí, inclús a una fàbriqueta petita que hi havia a Esplugues també vaig anar, a Esplugues, aquí mateix. Vaig anar varies vegades a fer uns "planos".

I els encarregats, que vostè és amb qui tenia més... els que coneixia i tal?

No els he vist més.

No els ha vist més.

M'enterat de que un era mort. No els he vist més, se'n van anar cadascú per la seva i com que ja no hi havia fàbrica no havia...

I la maquinària que hi havia, tota la maquinària?

La van endur a Manlleu i a Torelló.

Per completar les fàbriques que ja funcionaven.

Sí, o per canviar-les per algunes que eren més velles o lo que sigui.

I per exemple, la biblioteca i tot això? On van anar a parar tots aquests llibres?

Ho voldria sapiguer jo.

És un dubte.

No sé.

No ho sap.

No.

I el director, aquest senyor Martorell...?

S'havia jubilat ja.

Ah, ja s'havia jubilat.

Sí, hi havia un altre director. Van haver 3 directors en 10 anys, perquè el fill del jardiner aquell el van fer director i no sabia gaire.

Al fill del jardiner el van fer director?

Sí, treballava a la fàbrica, eh? Ja sabia de què anava.

Això als finals dels 70.

Sí, va estar un any o dos, van posar un altre i es va acabar com "el rosario de la Aurora" que en diuen.

Déu n'hi do!

Millor que fessin lo que han fet, és digne, ara queda bé.

Lavors vostè diguem, el dia que plega, quin any és això?

Quin any és? El 80.

El 80, o sigui, la fàbrica diguem, para la producció l'any 70...

77-78.

És a dir, que està un parell d'anys treballant per Intelorce i després ja plega ja definitivament.

Sí.

Perquè es jubila... plega?

Sí, una jubilació molt particular, plego, em donen les pessetes i ja està.

Déu n'hi do! O sigui, que va afectar no només als treballadors sinò també la vida del barri... Debia ser un moment complicat perquè a més coincidia amb un moment històric, polític i social també...

Polític i social... va coincidir, no té res que veure, eh? Perquè si hagués viscut Tecla Sala suposo que hauria durat més temps la fàbrica.

Molt bé. "Bueno", senyor Abarca, jo estic més que satisfeta de totes les coses que vostè m'ha explicat, però si hi ha alguna cosa més que si l'acudeixi que pot ser interessant per recollir...

Aquí tinc unes coses apuntades, lo que m'hauria de permetre que vagi al lavabo...

Sí, sí, paro... Sí, veig que porta una llista, es nota que vostè és una persona acostumada a escriure...

Hem parlat de tot, jo crec, biblioteca, exposicions que es feien de treballs que havien fet les...

Es feien exposicions?

Brodats o lo que sigui.

I on es feien aquestes exposicions? Allà a la biblioteca mateix?

Sí... Els mestres, el metge, el delineant, els laboratoris, les oficines, la lactància, el consultori, raix X, les receptes del SOE...

Què és això?

Els treballadors que estaven... tots eren a la Seguretat Social, els hi feia recepta perquè anessin a la farmàcia, portava el talonari, no havien d'anar al consultori, ho feia allà mateix.

Però què vol dir SOE?

“Seguro Obligatorio de Enfermedad”.

Ah, la Seguretat Social, vaja.

Sí, llavors era el SOE... El generador, és allò que he dit, la burra, un poste de gasoil, els camions tenien un tanc de gasoil amb el sortidor per posar gasoil cada dia als camions. Venia un de la CAMPSA, portava 5 o 6 mil litres i servia per un temps... 20 línies de telèfon interiors...

Però què hi havia, centraleta?

Centraleta automàtica.

Automàtica?

Sí, marcaves el número...

Perquè a les oficines, ara que diu això de la centraleta, a les oficines també hi debien treballar algunes secretàries, no? A les oficines allà mateix a la fàbrica?

Una.

Una.

Sí.

Diguem, treballava com a secretària del senyor Peiró.

Sí.

I quines feines feia allà a la fàbrica, de secretariat diguem?

Apart de les nòmines doncs correspondència o... “partes” de producció, tot això.

Ah, molt bé.

Tallers propis, dotació contra incendis, això ja ho he dit...

Sí, lo dels bombers.

Magatzem de bales de cotó, la filatura, el gaseig... Ah, el gaseig no l’he dit. Havia també... el fill gasejat que diuen, que és cremar les impureses del fil un cop fet el retort, les contínues del retort les portaven a gasejar que diuen, que es feia... quan vaig entrar es feia el gas a base de “carburo”, “acetileno”, a dalt, al terrat hi havia un calder, posaven

el “carburo”, posaven aigua i sortia un gas que servia per cremar les impureses. El fil passava ràpid i havia un “mechero”, “bueno, varios mecheros” que cremava però tan ràpid que no tenia temps de cremar-se el fil, només les impureses. Gasejat.

Això es feia sempre, amb tot el fil del retort?

No, amb el gasejat només, amb un tipus de fil que se’n deia gasejat.

I què tenia d’especial, que era més resistent?

Sí, això mateix.

Ah, què interessant.

I això va canviar, en comptes de “carburo” van demanar a la companyia de gas un comptador i una “acometida” de gas, així que va passar el gas. No hi havia gas, van posar el gas a l’any 60 i “allavors” Tecla Sala va demanar una “comesa” de gas i ho feien amb gas, gas ciutat, i aprofitaven el gas aquest... “Bueno”, aprofitaven que havien fet la “comesa” perquè els veïns aquells de la casa tinguessin també gas.

Tenien gas natural.

Gas natural.

Per cuinar i la calefacció i tot això.

Que abans no havien tingut, fins que va passar pel Torrent Gornal un “tubo”.

Pous d’aigua, tenien dos pous d’aigua propis, un allà mateix, a l’altre costat del carrer aquest nou, Alpes, a l’altre costat, on ara hi és la piscina, i un altre al camp de futbol que hi havia, perquè el camp de futbol, el “terreno” era del Tecla Sala, el va cedir amb un preu simbòlic, perquè com que el nebot de Tecla Sala era el doctor Solanich, alcalde de Hospitalet i tenia la “mania” de fer el camp de futbol allà, li va dir a la seva tia: “Això ens ho hauria de cedir”. “No, no!” “Com que no, no? Perquè s’ha de fer una cosa social!” Quan va sentir social...

Li va tocar la fibra.

Va dir: “Bueno”, farem un preu!” I van fer un preu tirat.

El seu nebot va saber donar-li la volta per convèncer-la.

Sí, va durar tots anys fins ara que l’han tret.

Sí, sí...

Després també havia hagut una turbina amb aigua del canal...

Ai, perdoni, que m’he oblidat d’una pregunta! Quan ha dit això dels pous, l’aigua dels pous d’on sortia?

“Bueno”, passa per sota, és soterrània.

O sigui, és una capa d’aigua soterrània.

Sí, el pou del camp de futbol, que el va fer un puer d’aquí, de Hospitalet, i jo vaig col.laborar té 20 metres, 12 metres d’ample i 8 amb un “tubo”... però aquests pous, quan van fer la piscina tenien de fer un pou per la piscina, i van treure aigua del nostre, vam perdre, perquè l’altre era més potent que el nostre i se’n portava l’aigua, nosaltres teníem “menos”.

I per què la feien servir l’aigua dels pous?

Pel tint, el tint gasta molta aigua, per això se’n diu ram de l’aigua.

I què tenia un extractor per anar pujant l'aigua cap a dalt?

Una bomba.

Una bomba.

Sí. “Allavors” venia amb una “tuberia” soterrània a un dipòsit que vam fer de 285 mil litres, de formigó armat, a dalt d'on hi havia la burra...

Molt bé. Sí, perdó, jo l'he tallat que m'explicava de la turbina de...

La turbina, una ramificació del canal de l'Infanta, quan era Canal de l'Infanta, que portava aigua, una ramificació que baixa pel Torrent Gornal feia funcionar la turbina, amb aquesta turbina fèiem electricitat, i tota la llum exterior de la fàbrica, que li deien llum policia, sortia d'aquesta turbina, no era de la companyia.

És a dir, que no costava diners aquesta, no?

Havien de pagar un canon al canal, però vaja, era “barato”, el canal cobrava una quantitat, un canon, 7 o 8 kilovats de potència.

Allò que abans ja he dit, manyeria amb forn i maquinària, perquè se'n feien també peces d'engranatge, es feien allà amb màquines...

Què eren ferrers que feien això?

Sí, ferrers, mecànics, ajustadors... Fusteria, paletes, pintura, ja està...

Tota aquesta gent, la fusteria, la pintura i tot això, sempre estaven ocupats o hi havia moments en que no tenien feina?

Sempre.

Sempre hi havia feina.

Sempre, i cada vegada venia més gent.

Ah, clar, que m'ho ha dit abans, sí, que en moments puntuals per certes feines es requeria...

Sí.

Molt bé. Escolti, doncs no sé com donar-li les gràcies perquè m'ha dedicat tot el matí. Ha sigut fantàstic perquè a més a més he après una quantitat de coses que no m'hagués imaginat mai de poder-les saber, i l'agraeixo moltíssim i segur que els de l'Arxiu estaran encantats de sentir aquesta entrevista i poder-la transcriure. Moltíssimes gràcies.

A vostè. Tinc molta amistat amb la casa, m'agrada venir quan puc, no puc venir sempre perquè en fi, un es fa gran i té altres coses. Sóc secretari de l'Ateneu Cultural Catalunya i tinc feina, i després passa això, que et conviden a les coses, perquè aquesta tarda mateix anem allà al Barrades pel assumpte d'aquell llibre, i és clar, doncs si et demanen una col.laboració encantat.

Sempre, sempre està disposat. Això s'agraeix moltíssim. Moltíssimes gràcies.

No s'ha pogut fer abans però s'ha fet.

Moltíssimes gràcies.

De res.